

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Lemańska (przewodniczący, uzasadnienie)

SSN Elżbieta Karska (sprawozdawca)

SSN Paweł Księżak

SSN Oktawian Nawrot

SSN Tomasz Przesławski

Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa [REDACTED]
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Klimatu i Środowiska
przy udziale Rzecznika Praw Obywatelskich i Prokuratora Prokuratury Okręgowej
w Gliwicach
o ochronę dóbr osobistych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 21 stycznia 2025 r.
skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu
Okręgowego w Gliwicach z 9 grudnia 2021 r., sygn. III Ca 1548/18:

- I. oddala skargę nadzwyczajną;**
- II. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym wywołane wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

██████████ (dalej: Powód), działając przez profesjonalnego pełnomocnika, pozwem z 13 października 2015 r., który wpłynął do Sądu Rejonowego w Rybniku 16 października 2015 r., wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa – Ministra Środowiska nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym kwoty 50.000 (pięćdziesiąt tysięcy) zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych oraz kosztów sądowych, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych przy uwzględnieniu opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

W uzasadnieniu pozwu Powód wskazał, że od dwunastu lat zamieszkuje w Rybniku, gdzie corocznie odnotowywane są znaczne przekroczenia norm jakości powietrza, między innymi w zakresie stężenia pyłów PM₁₀, PM_{2,5}, dwutlenku siarki, tlenku węgla, benzo(a)pirenu i ozonu. Na dowód tego twierdzenia Powód przedstawił raporty dzienne, miesięczne i roczne, zawierające wyniki pomiarów jakości powietrza dokonywanych w stacji pomiarowej położonej przy ul. Borki 37 w Rybniku w latach 2010-2015, na okoliczność występowania w Rybniku regularnych przekroczeń wartości dopuszczalnych i docelowych niektórych substancji.

W treści pozwu wskazano również, że konieczność zamieszkiwania na terenie, na którym systematycznie dochodzi do przekroczeń norm jakości powietrza, powoduje szereg negatywnych konsekwencji. Przede wszystkim Powód odczuwa znaczny dyskomfort psychiczny i poważne obawy związane z wpływem zanieczyszczonego powietrza na jego zdrowie. Powód ma świadomość, że ryzyko zachorowania na szereg poważnych schorzeń, takich jak rak płuc, przewlekła obturacyjna choroba płuc czy astma, jest znacznie większe na terenach dotkniętych zanieczyszczeniem powietrza. Nadto, Powód wskazał, że znaczne zanieczyszczenie powietrza, występujące na terenie aglomeracji rybnickiej powoduje obniżenie komfortu życia i ograniczenie swobody korzystania z mieszkania, z uwagi na uciążliwości zapachowe (uniemożliwienie wietrzenia mieszkania). Co więcej, w przypadku kiedy poziom zanieczyszczeń przekracza poziomy dopuszczalne,

władze publiczne kierują do mieszkańców komunikaty, które zalecają pozostawanie w pomieszczeniach, co ingeruje w swobodę poruszania się Powoda. Według Powoda, powyższe uciążliwości naruszają prawa osobiste w postaci prawa do zdrowia oraz prawa do ochrony życia prywatnego i mieszkania, prawa do swobodnego przemieszczania się, a także prawa do życia w czystym środowisku.

Jako podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa Powód wskazał akt prawa wspólnotowego, regulujący kwestie związane z ochroną i poprawą jakości powietrza – dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (dyrektywa CAFE). W dalszej części uzasadnienia pozwu Powód powołał się na prawo do życia w czystym środowisku jako podstawę zobowiązań, którego pozwany nie wykonuje, przez co dochodzi do naruszeń dóbr osobistych obywateli oraz prawa do zdrowia.

Sąd Rejonowy w Rybniku wyrokiem z 30 maja 2018 r., II C 1259/15, oddalił powództwo Powoda przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Środowiska, Skarbowi Państwa – Ministrowi Energii o ochronę dóbr osobistych oraz odstąpił od obciążenia Powoda kosztami postępowania. Sąd Rejonowy uznał, że odpowiedzialność deliktowa powstaje wówczas, gdy łącznie spełnione są jej trzy ustawowe przesłanki, a mianowicie: bezprawność działania lub zaniechania sprawcy, szkoda oraz normalny związek przyczynowy między bezprawnym zachowaniem sprawcy, a szkodą. Kolejność badania przez sąd powyższych przesłanek nie może być przy tym dowolna. W pierwszej kolejności konieczne jest ustalenie działania (zaniechania), z którego, jak twierdzi poszkodowany, wynikła szkoda oraz dokonanie oceny jego bezprawności, następnie ustalenie, czy wystąpiła szkoda i jakiego rodzaju, a dopiero po stwierdzeniu, że obie te przesłanki zachodzą, możliwe jest badanie między nimi normalnego związku przyczynowego. Zdaniem Sądu Rejonowego, należało przyjąć, że sąd rozpoznający sprawę odszkodowawczą nie jest rzeczywiście uprawniony do indywidualnej oceny legalności konkretnej decyzji stanowiącej źródło szkody. Skoro bowiem określone skutki prawne wiążą się z obowiązywaniem ostatecznej decyzji, to jej prawna skuteczność nie może być kwestionowana i podważana bezpośrednio w procesie odszkodowawczym, z pominięciem szczególnych zasad postępowania przewidzianego do jej kontroli.

Ponadto, jak stwierdził Sąd Rejonowy, „nie można domagać się zadośćuczynienia za bliżej nieokreślone krzywdy, jeżeli nie doszło do uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia (fizycznego lub psychicznego). Nadto zadośćuczynienie nie należy się za zagrożenie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia”, zaś „warunkiem niezbędnym zasadności żądania opartego o przywołane przepisy jest szkoda na osobie w postaci uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia”.

W przedmiotowej sprawie Sąd pierwszej instancji uznał za wykazane, że na terenie Rybnika w okresie zimowym ma miejsce częste i znaczne przekroczenie norm zanieczyszczenia powietrza, którego źródłem jest głównie emisja z indywidualnego ogrzewania budynków. Zdaniem Sądu Rejonowego, nie może budzić wątpliwości, że zjawisko to stanowi bardzo poważny i uciążliwy problem dla mieszkańców. Okoliczność ta, w ocenie Sądu pierwszej instancji, nie mogła jednak stanowić wystarczającej podstawy do uwzględnienia dochodzonych przez Powoda żądań o treści sformułowanej w pozwie, granicami których Sąd był związany. Postępowanie dowodowe nie wykazało bowiem, zdaniem Sądu, zasadności roszczenia.

Ponadto, w ocenie Sądu Rejonowego, do dóbr osobistych nie można zaliczyć prawa do życia w czystym i nieskażonym środowisku, tym bardziej, że nieuzasadnionym jest niejako rozdrabnianie istniejących już dóbr osobistych, a naruszenie prawa do życia w czystym i nieskażonym powietrzu – nie będzie samo w sobie dobrem osobistym – w istocie może godzić w dobro osobiste, jakim jest zdrowie i wówczas korzystać z ochrony przewidzianej dla dóbr osobistych.

Oceniając podstawę prawną roszczenia Powoda, Sąd Rejonowy doszedł do wniosku, że zgodnie z art. 24 k.c. tylko ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności by złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. W ocenie Sądu Rejonowego, w przedmiotowej sprawie to nie działania Pozwanego, ale jak wynika z uzasadnienia pozwu, w istocie zaniechanie Pozwanego miało prowadzić do zagrożenia jego dóbr osobistych. W konsekwencji, Powód nie mógł z oczywistych przyczyn domagać się zaniechania

zachowania, które polega na zarzucanym Pozwanemu zaniechaniu, a więc braku działania.

Powód złożył apelację od powyższego wyroku, zaskarżając go w całości. Wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego zmianę przez uwzględnienie powództwa i zasądzenie na jego rzecz od Pozwanego kwoty 50 000,00 zł oraz kosztów procesu za obie instancje według norm przepisanych. Zaskarżonemu wyrokowi Powód zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy oraz naruszenie przepisów prawa materialnego.

W odpowiedzi na apelację Pozwani Skarb Państwa – Minister Energii i Skarb Państwa – Minister Środowiska wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Na etapie postępowania odwoławczego wstąpił do niego Rzecznik Praw Obywatelskich, wnosząc o zmianę wyroku poprzez uwzględnienie powództwa. Zastępstwo zaś Pozwanego Skarbu Państwa przejęła Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, która oprócz podtrzymania dotychczasowych zarzutów, podniosła zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia co do okresu poprzedzającego trzy lata od dnia wniesienia pozwu.

Na końcowym etapie postępowania odwoławczego do postępowania wstąpił również prokurator, który wniósł o oddalenie apelacji.

W toku postępowania odwoławczego Sąd Okręgowy w Gliwicach postanowieniem z 24 stycznia 2020 r., III Ca 1548/18, wystosował pytanie prawne do Sądu Najwyższego o następującej treści: „Czy prawo do życia w czystym środowisku umożliwiającym oddychanie powietrzem atmosferycznym spełniającym standardy jakości określone w przepisach powszechnie obowiązującego prawa, w miejscach, w których osoba przebywa przez dłuższy czas, w szczególności w miejscu zamieszkania, stanowi dobro osobiste podlegające ochronie na podstawie art. 23 k.c. w zw. z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.?”.

Odpowiadając na pytanie, Sąd Najwyższy uchwałą z 28 maja 2021 r., III CZP 27/20, stwierdził, że: „1. Prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym. 2. Ochronie, jako dobra osobiste (art. 23 k.c. w związku z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.), podlegają zdrowie, wolność,

prywatność, do naruszenia (zagrożenia) których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza określonych w przepisach prawa”.

Sąd Okręgowy w Gliwicach wyrokiem z 9 grudnia 2021 r., III Ca 1548/18, zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w Rybniku w ten sposób, że: zasądził od Pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Klimatu i Środowiska na rzecz Powoda 30 000 zł (pkt 1a), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt 1b) i zasądził od Pozwanego na rzecz Powoda 1990,20 zł z tytułu zwrotu kosztów procesu (pkt 1c), a także oddalił apelację w pozostałej części (pkt 2) oraz zasądził od Pozwanego na rzecz Powoda 1860 zł z tytułu zwrotu kosztów postępowania odwoławczego (pkt 3).

Sąd Okręgowy uwzględnił zarzut przedawnienia, uznając, że ostatecznie powództwo dotyczyło okresu od 13 października 2012 r. do dnia wniesienia pozwu, tj. 13 października 2015 r.

Prokurator Generalny (dalej: Skarżący) skargą nadzwyczajną z 9 września 2022 r. zaskarżył prawomocny wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 9 grudnia 2021 r., III Ca 1548/18, w części – w zakresie punktu 1a, 1c i punktu 3. Skarżący, działając na podstawie art. 89 § 1 *in principio* ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2024, poz. 622; dalej: u.SN) i wskazując na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, przedmiotowemu orzeczeniu zarzucił naruszenie w sposób rażący prawa, a w szczególności:

1) art. 417 § 1 k.c. w zw. z art. 23 k.c. i 24 k.c. i art. 448 k.c. w zw. z art. 361 § 1 k.c., poprzez błędną wykładnię i uznanie, że naruszenie dóbr osobistych Powoda było bezprawne, wobec zaniechania przez Skarb Państwa podjęcia realnych działań w zakresie zapewnienia obowiązku czystości powietrza, a nadto, że istnieje związek przyczynowo – skutkowy pomiędzy działaniem/zaniechaniem Pozwanego w postaci zaniechania implementacji dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/ WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości i czystości powietrza dla Europy oraz ustanowienia i egzekwowania przepisów, których przestrzeganie pozwoliłoby uchronić środowisko przed degradacją, a wystąpieniem skutku w postaci zanieczyszczenia powietrza, który naruszył dobra osobiste Powoda;

- 2) art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c., poprzez niewłaściwe przyjęcie, że Powód wykazał naruszenie jego dóbr osobistych, podczas gdy w rzeczywistości nie ustalono, kiedy, gdzie i w jaki sposób miałyby dojść do naruszenia jego dóbr osobistych oraz przyjęcie związku przyczynowo – skutkowego pomiędzy krzywdą doznaną przez Powoda, a zaniechaniem Pozwanego Skarbu Państwa;
- 3) art. 6 k.c. w zw. z art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. w zw. i art. 74 ust. 1, 2 i 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja RP) oraz art. 85 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r., poz. 1219 ze zm., dalej: u.pr.o.śr.), poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że Powód udowodnił naruszenie przez Pozwanego jego dóbr osobistych przez bezprawne zaniechanie, polegające na braku skuteczności w wywiązaniu się z obowiązków ciążących na władzach publicznych, wynikających z przepisów ustawy Prawo ochrony środowiska i art. 74 ust. 1, 2 i 4 Konstytucji RP, w sytuacji gdy przepisy Konstytucji RP oraz ustawy Prawo ochrony środowiska nie zawierają skonkretyzowanych obowiązków nałożonych na Skarb Państwa, wobec tego, że są normą o charakterze programowym i ogólną dyrektywą interpretacyjną;
- 4) art. 23 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zmiana dotychczasowego funkcjonowania Powoda, ograniczenie, a w okresie zimowym zrezygnowanie z aktywności fizycznej na powietrzu, zaniechanie wietrzenia pomieszczeń w tym okresie, zakupienie oczyszczaczy powietrza, sprawdzanie informacji o stanie powietrza, czynione w obawie o życie i zdrowie, wyczerpują przesłanki naruszenia dóbr osobistych w postaci wolności oraz nietykalności mieszkania;
- 5) art. 6 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że Powód udowodnił, że doszło do naruszenia jego prawa do zdrowia, wolności oraz nietykalności mieszkania, w sytuacji gdy brak jest ustaleń i ocen ewentualnych zaniechań Skarbu Państwa w kontekście naruszenia indywidualnych dóbr osobistych;
- 6) art. 5 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. poprzez ich wadliwą wykładnię i zaniechanie przyjęcia tego, że roszczenie Powoda wynikające z naruszenia dóbr osobistych jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, gdyż Powód sam korzysta

z dobrodziejstw cywilizacji, które powodują zanieczyszczenie powietrza, przy jednoczesnym żądaniu zapłaty z tytułu przekroczenia norm zanieczyszczenia powietrza.

Na zasadzie art. 91 § 1 u.SN Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w punkcie 1a i 1c oraz w punkcie 3 i oddalenie apelacji w zakresie, w jakim Sąd Okręgowy w Gliwicach uwzględnił powództwo oraz o rozstrzygnięcie o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Powód w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną wniósł o jej oddalenie i o zasądzenie na swoją rzecz od Skarżącego kosztów postępowania skargowego.

Rzecznik Praw Obywatelskich w odpowiedzi na skargę wniósł o jej odrzucenie, ewentualnie o jej oddalenie w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna Prokuratora Generalnego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego instytucji kontroli nadzwyczajnej w art. 89-95 u.SN miało na celu zaradzenie podnoszonym w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego ograniczeniom skargi konstytucyjnej, która nie pozwalała na adekwatną reakcję względem orzeczeń sądów powszechnych lub wojskowych, które wprowadziły zapadły z naruszeniem zasad konstytucyjnych, jednak w oparciu o przepisy, którym nie można było czynić zarzutu niekonstytucyjności (zob. sygnalizacja pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego dokonana 12 marca 2003 r., S 1/03, OTK ZU 2003, nr 3A, poz. 24). Skarga nadzwyczajna została wprowadzona celem zaradzenia temu deficytowi nadzwyczajnych środków zaskarżenia pozwalających na eliminację rażąco wadliwych orzeczeń z poszanowaniem prawa do sądu (zob. wyrok pełnego składu Trybunału Konstytucyjnego z 19 lutego 2003 r., P 11/02, pkt 5), afirmując w ten sposób zasadę demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Realizując te założenia, skarga nadzwyczajna z całą pewnością nie stanowi instrumentu ponownej kontroli instancyjnej (gdy nie ma możliwości złożenia skargi

kasacyjnej lub gdy skarga kasacyjna nie została uwzględniona), ale instrument skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów jurysdykcyjnych, zaś jej zgodność z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka była już kilkakrotnie wyjaśniana w orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt. 1-6; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt. 1-5; z 28 września 2021 r., I NSNc 107/21).

Skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona jedynie wówczas, gdy jest to konieczne dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 89 § 1 *in principio* u.SN) i to tylko w sytuacji, gdy można ją oprzeć na przynajmniej jednej z trzech podstaw, określonych w art. 89 § 1 pkt. 1-3 u.SN. Sąd Najwyższy zwracał uwagę, że połączenie ogólnej przesłanki funkcjonalnej ze szczegółowymi podstawami skargi nadzwyczajnej sformułowaniem „o ile”, jednoznacznie wskazuje na konieczność jednoczesnego zaistnienia przesłanki funkcjonalnej i którejś (przynajmniej jednej) z jej szczegółowych podstaw wymienionych w art. 89 § 1 pkt. 1-3 u.SN (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Jednocześnie, wzajemna relacja, zachodząca między przesłanką funkcjonalną i przesłankami szczegółowymi wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny zaistnienia podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy ziściła się również przesłanka funkcjonalna (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 2; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 10).

Na podmiocie inicjującym kontrolę nadzwyczajną prawomocnego orzeczenia ciąży obowiązek przytoczenia i uzasadnienia podstaw wniesienia skargi nadzwyczajnej (art. 95 pkt 1 u.SN w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c.). Oznacza to konieczność wskazania i uzasadnienia nie tylko którejś spośród szczegółowych podstaw skargi (art. 89 § 1 pkt. 1-3 u.SN), ale następnie również wykazania, w kontekście realiów konkretnej sprawy, zaistnienia przesłanki funkcjonalnej (art. 89 § 1 *principium* u.SN), czyli wyjaśnienia, z czego wynika konieczność zapewnienia zgodności z zasadą konstytucyjną, wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP. O ile jednak ocena spełnienia przesłanek szczegółowych sprowadza się,

w dużym uproszczeniu, do dokonania subsumpcji, o tyle dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20).

Również z tego względu, przy odpowiednim stosowaniu art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN, przewidującego związanie sądu podstawami skargi, uwzględnić należy specyfikę przesłanki funkcjonalnej skargi nadzwyczajnej. Konieczność zapewnienia zgodności z art. 2 Konstytucji RP wymaga wzięcia pod uwagę sformułowanych w orzecznictwie i doktrynie zasad konkretyzujących tę normę ustrojową. Sąd Najwyższy nie może jednak abstrahować od całokształtu zasady wyrażonej w tym przepisie Konstytucji RP, nawet jeśli ten nie wyeksplikował z należytą dokładnością, istotnych dla sprawy aspektów zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

Badając ustawowe przesłanki zasadności i dopuszczalności wniesionej skargi nadzwyczajnej od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach z 9 grudnia 2021 r., III Ca 1548/18, należy zwrócić uwagę na to, że zaskarżone orzeczenie wydane zostało przez sąd powszechny i jest ono prawomocne. Z akt sprawy nie wynika również, by wniesiono wcześniej skargę nadzwyczajną (art. 90 § 1 u.SN). Zaskarżone orzeczenie nie może też zostać wzruszone w drodze innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Przechodząc do meritum sprawy podkreślić należy, że zdaniem Sądu Najwyższego, w przedmiotowej sprawie wnoszący skargę nadzwyczajną w żaden sposób nie wykazał przesłanek wymaganych dla uznania zasadności tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia.

W pierwszej kolejności, nie ulega wątpliwości Sądowi Najwyższemu, że sformułowane w niniejszej sprawie przez Skarżącego zarzuty szczegółowe (z wyjątkiem ostatniego), podniesione w ramach podstawy rażącego naruszenia wymienionych w *petitum* skargi nadzwyczajnej przepisów prawa procesowego

i materialnego, w istocie polegają przede wszystkim na kwestionowaniu ustaleń faktycznych i dokonanej przez Sąd Okręgowy ocenie dowodów. Zarzuty te koncentrują się bowiem na:

- niewłaściwym przyjęciu, że Powód wykazał naruszenie jego dóbr osobistych, podczas gdy w rzeczywistości nie ustalono, kiedy, gdzie i w jaki sposób miałyby dojść do naruszenia jego dóbr osobistych oraz przyjęciu związku przyczynowo – skutkowego pomiędzy krzywdą doznaną przez Powoda, a zaniechaniem Pozwanego Skarbu Państwa (zarzut nr 2),

- uznaniu, że naruszenie dóbr osobistych Powoda było bezprawne, tj. że doszło do zaniechania ze strony Pozwanego oraz że istniał związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy tym zaniechaniem a szkodą (zarzut nr 1),

- uznaniu, że Powód udowodnił naruszenie przez Pozwanego jego dóbr osobistych przez bezprawne zaniechanie, polegające na braku skuteczności w wywiązaniu się z obowiązków ciążących na władzach publicznych, wynikających z przepisów ustawy Prawo ochrony środowiska i art. 74 ust. 1, 2 i 4 Konstytucji RP (zarzut nr 3),

- uznaniu, że zmiana dotychczasowego funkcjonowania Powoda, ograniczenie, a w okresie zimowym zrezygnowanie z aktywności fizycznej na powietrzu, zaniechanie wietrzenia pomieszczeń w tym okresie, zakupienie oczyszczaczy powietrza, sprawdzanie informacji o stanie powietrza, czynione w obawie o życie i zdrowie, wyczerpują przesłanki naruszenia dóbr osobistych w postaci wolności oraz nietykalności mieszkania (zarzut nr 4),

- uznaniu, że Powód udowodnił, że doszło do naruszenia jego prawa do zdrowia, wolności oraz i nietykalności mieszkania, w sytuacji gdy brak jest ustaleń i ocen ewentualnych zaniechań Skarbu Państwa w kontekście naruszenia indywidualnych dóbr osobistych (zarzut nr 5),

Już prosta lektura tych zarzutów prowadzi do wniosku, że nie mogą one stanowić skutecznej podstawy skargi nadzwyczajnej w niniejszej sprawie. Wszystkie one sprowadzają się bowiem do twierdzeń, że w okolicznościach sprawy Sąd Okręgowy poczynił niewłaściwe ustalenia, co doprowadziło go do niewłaściwej subsumpcji. Tymczasem podkreślenia wymaga, że Skarżący oparł wniesioną w niniejszej sprawie skargę nadzwyczajną wyłącznie na jednej spośród trzech

prawnie dopuszczalnych podstaw szczegółowych, a mianowicie na podstawie, określonej w art. 89 § 1 pkt 2 u.SN, tj. zarzutach rażącego naruszenia prawa. Już tylko z tych względów żaden z podniesionych w skardze nadzwyczajnej zarzutów nie mógł odnieść zamierzonych skutków procesowych.

Niezależnie od powyższego, nie sposób uznać, by podniesione w skardze nadzwyczajnej uchybienia można było zakwalifikować jako rażące w rozumieniu art. 89 § 1 pkt 2 u.SN. W tym zakresie podkreślenia wymaga, że analizowana sprawa ma charakter precedensowy i zajęcie przez sąd powszechny jednego z możliwych stanowisk, jeżeli tylko nie jest oczywiście sprzeczne z zebrany w sprawie materiałem dowodowym, względnie nieprawidłowe już na pierwszy rzut oka, bez konieczności prowadzenia złożonych rozważań, nie może być podstawą skutecznego zarzutu skargi nadzwyczajnej. Złożoność sprawy oraz konieczność zadania w jej toku pytania prawnego do Sądu Najwyższego świadczą o tym, że powołane przez Skarżącego w skardze przepisy nie mogły zostać naruszone w sposób niewątpliwy, oczywisty, rażący, a tylko taka sytuacja pozwalałaby na wzruszenie prawomocnego warunku (przy wystąpieniu rzecz jasna również spełnienia przesłanki ogólnej). Oznacza to, że nawet przy założeniu, że Sąd Najwyższy, rozpoznając skargę nadzwyczajną, uznałby inaczej, niż uczynił to Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, to i tak owo przekonanie nie byłoby wystarczające, by wzruszyć prawomocny wyrok, objęty skargą nadzwyczajną.

Wreszcie nie można abstrahować od okoliczności, że Sąd Okręgowy, wydając zaskarżony wyrok, był związany zapadłą – na skutek pytania prawnego przedstawionego Sądowi Najwyższemu przez Sąd Okręgowy w toku spornego postępowania apelacyjnego – uchwałą Sądu Najwyższego z 28 maja 2021 r., III CZP 27/20, zgodnie z którą: „1. Prawo do życia w czystym środowisku nie jest dobrem osobistym. 2. Ochronie, jako dobra osobiste (art. 23 k.c. w związku z art. 24 k.c. i art. 448 k.c.), podlegają zdrowie, wolność, prywatność, do naruszenia (zagrożenia) których może prowadzić naruszenie standardów jakości powietrza określonych w przepisach prawa”. Stosownie bowiem do art. 390 § 2 k.p.c. ww. uchwała Sądu Najwyższego rozstrzygająca zagadnienie

prawne była wiążąca w tej sprawie dla Sądu Okręgowego. Także z tej przyczyny niemożliwe jest uznanie, że to Sąd Okręgowy rażąco naruszył prawo.

Odnosząc się do ostatniego z zarzutów, rażącego naruszenia art. 5 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. poprzez ich wadliwą wykładnię i zaniechanie przyjęcia tego, że roszczenie Powoda wynikające z naruszenia dóbr osobistych jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, gdyż Powód sam korzysta z dobrodziejstw cywilizacji, które powodują zanieczyszczenie powietrza, przy jednoczesnym żądaniu zapłaty z tytułu przekroczenia norm zanieczyszczenia powietrza, wskazać należy, że jest on niezasadny. Z uzasadnienia skargi nadzwyczajnej w żaden sposób nie wynika, dlaczego ewentualne naruszenie miałoby mieć charakter rażący, ponadto w sprawie nie można zapominać, że dotyczy ona relacji na linii państwo-obywatel.

Stwierdzenie, że żadna z podniesionych przez Skarżącego podstaw szczególnych nie została w niniejszej sprawie spełniona, w istocie zwalnia Sąd Najwyższy z oceny, czy w analizowanej sprawie zachodzi przesłanka ogólna, o której mowa w art. 89 § 1 *in principio* u.SN. Niemniej zdaniem Sądu Najwyższego, wymaga podkreślenia, że w kontekście okoliczności niniejszej sprawy trudno doszukać się w skardze nadzwyczajnej spełnienia również przesłanki funkcjonalnej, jaką jest potrzeba zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Podkreślenia wymaga, że w przedmiotowej sprawie skarga nadzwyczajna została wniesiona na rzecz Skarbu Państwa. Ustawa nie wyklucza takiej możliwości. Niewątpliwie możliwa jest sytuacja, w której w wyniku błędu organów sądowych dojdzie do rażącego naruszenia przepisów prawa, prowadzącego do ingerencji w prawa majątkowe Skarbu Państwa. Wywiedzenie skargi nadzwyczajnej wyłącznie w interesie Skarbu Państwa wymaga jednakże szczególnej ostrożności. Zważyć bowiem należy, że warunkiem *sine qua non* wywiedzenia skargi nadzwyczajnej jest zapewnienie zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. W istotę zasady demokratycznego państwa prawnego wpisana jest natomiast ochrona praw człowieka, czyli jednostki. W konsekwencji, pomimo że skarga nadzwyczajna chroni interes publiczny, nie ulega wątpliwości, że konstrukcja instytucji skargi

nadzwyczajnej narzuca perspektywę prawno-człowieczą. Urzeczywistnienie zasad sprawiedliwości społecznej, polegające na ochronie interesu publicznego w postaci zwolnienia Skarbu Państwa z obowiązku wypłaty stosownego odszkodowania na rzecz jednostki nie może zatem prowadzić do bezwzględnego prymatu tej wartości konstytucyjnej i całkowitego pominięcia praw i interesów konkretnej jednostki. We wspomnianej perspektywie prawno-człowieczej zasadą jest bowiem ochrona praw i wolności konkretnej jednostki przed bezprawnymi działaniami państwa, a nie odwrotnie.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji. Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

Zdanie odrębne od wyroku złożył SSN Tomasz Przesławski oraz ławnik Sądu Najwyższego Arkadiusz Sopata, a od uzasadnienia SSN Elżbieta Karska.

Za zgodność z oryginałem
Kierownik Sekretariatu Wydziału

2 up.

Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych
Sądu Najwyższego

Iwona Kotowska
starszy inspektor sądowy